

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
доцент _____ Ігор ГЕРУШ
“ 06 ” _____ 2021 р.

ДОВІДНИК ДЛЯ СТУДЕНТА
(СИЛАБУС)
з вивчення навчальної дисципліни
«ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ»

Галузь знань 22 Охорона здоров'я
(код і назва галузі знань)

Спеціальність 225 Медична психологія
(код і назва спеціальності)

Освітній ступінь магістр
(магістр, бакалавр, молодший бакалавр)

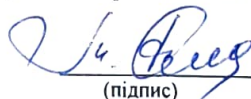
Курс навчання 2

Форма навчання денна
(денна, заочна, дистанційна)

Кафедра психології та філософії
(назва кафедри)

Схвалено на методичній нараді кафедри 25 серпня 2021 року (протокол №1).

В. о. завідувача кафедри, доц.

Марина ТИМОФІЄВА

(підпис)

Схвалено предметною методичною комісією з суспільних та гуманітарних дисциплін
31 серпня 2021 року (протокол №1).

Голова предметної методичної
комісії, доц.

Ніна ЗОРІЙ

(підпис)

Чернівці – 2021

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Кафедра	Психології та філософії
Прізвище, ім'я, по батькові науково-педагогічних працівників, посада, науковий ступінь, вчене звання, e-mail	Осипенко Вікторія Анатолівна – викладач, кандидат психологічних наук osypenko.viktoria@bsmu.edu.ua Тимофієва Марина Пилипівна – доцент, кандидат психологічних наук timofieva.marina@bsmu.edu.ua
Веб-сторінка кафедри на офіційному веб-сайті університету	https://www.bsmu.edu.ua/psihologiyi-ta-filosofiyi/
Веб-сайт кафедри	https://sites.google.com/a/bsmu.edu.ua/pssoc/
E-mail	psychology@bsmu.edu.ua
Адреса	м. Чернівці, вул. Героїв Майдану, 3, поверх 2
Контактний телефон	+38 (0372) 52-63-37

2. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Статус дисципліни	нормативна
Кількість кредитів	3
Загальна кількість годин	90
Лекції	10
Практичні заняття	30
Самостійна робота	50
Вид заключного контролю	модульний контроль

3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (АНОТАЦІЯ)

Навчальна дисципліна «Психологія спілкування» направлена на вивчення теоретичних основ і оволодіння навичками міжособистісної взаємодії у сумісній діяльності (спілкування та відносини), структури і функцій спілкування, проблеми міжособистісного пізнання, невербального спілкування, динаміку розвитку міжособистісних відносин, психологічний вплив, вплив міжособистісних відносин на процес спілкування та результативність групи, лідерства, конфліктів та особливостями взаємодії лікаря-психолога та пацієнта.

Ознайомлення з основними поняттями курсу «Психологія спілкування» є вкрай необхідним для майбутніх лікарів-психологів, які здобувають знання не лише теоретичних аспектів спілкування, але й прикладних, які необхідні в безпосередній практичній діяльності; навчальна дисципліна передбачає формування знань міжособистісного спілкування; дослідження особливостей взаємозв'язків людини з різноманітними суб'єктами соціального середовища, навчитися ефективно взаємодіяти в медичному середовищі.

4. ПОЛІТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Перелік нормативних документів:

- Положення про організацію освітнього процесу (<https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/polozhennya-pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu-u-vdnz-u-bukovinskij-derzhavnij-medichnij-universitet.pdf>);
- Інструкція щодо оцінювання навчальної діяльності студентів БДМУ в умовах впровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу (<https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/bdmu-instrukcziya-shhodo-ocziynyuvannya-%D1%94kts-2014-3.pdf>);
- Положення про порядок відпрацювання пропущених та незарахованих занять (<https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/reworks.pdf>);

- Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти (<https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/polozhennya-pro-apelyacziyu-rezultativ-pidsumkovogo-kontrolyu-znan.pdf>);
- Кодекс академічної доброчесності (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/kodeks_academic_faith.pdf);
- Морально-етичний кодекс студентів (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/ethics_code.docx);
- Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату (<https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/antiplagiat-1.pdf>);
- Положення про порядок та умови обрання студентами вибіркового дисциплін (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/nakaz_polozhennyz_vybirkovi_dyscypliny_2020.pdf);
- Правила внутрішнього трудового розпорядку Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» (<https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/17.1-bdmu-kolektivnij-dogovir-dodatok.doc>).

4.2. Політика щодо дотримання принципів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти:

- самостійне виконання навчальних завдань поточного та підсумкового контролів без використання зовнішніх джерел інформації;
- списування під час контролю знань заборонені;
- самостійне виконання індивідуальних завдань та коректне оформлення посилань на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей.

4.3. Політика щодо дотримання принципів та норм етики та деонтології здобувачами вищої освіти:

- дії у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики та деонтології;
- дотримання правил внутрішнього розпорядку університету, бути толерантними, доброзичливими та виваженими у спілкуванні зі студентами та викладачами, медичним персоналом закладів охорони здоров'я;
- усвідомлення значущості прикладів людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності та медичної етики.

4.4. Політика щодо відвідування занять здобувачами вищої освіти:

- присутність на всіх навчальних заняттях (лекціях, практичних (семінарських) заняттях, підсумковому модульному контролі) є обов'язковою з метою поточного та підсумкового оцінювання знань (окрім випадків з поважних причин).

4.5. Політика дедлайну та відпрацювання пропущених або незарахованих занять здобувачами вищої освіти:

- відпрацювання пропущених занять відбувається згідно з графіком відпрацювання пропущених або незарахованих занять та консультацій.

5. ПРЕРЕКВІЗИТИ І ПОСТРЕКВІЗИТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ)

Перелік навчальних дисциплін, на яких базується вивчення навчальної дисципліни	Перелік навчальних дисциплін, для яких закладається основа в результаті вивчення навчальної дисципліни
філософія	Експериментальна психологія та психодіагностика
культурологія	Медична психологія
соціологія	Основи психотренінгу
логіка	Психологічне консультування та психокорекція
людина і суспільство	Вікова та педагогічна психологія
основи безпеки життєдіяльності	

біологія	Психологія сім'ї
фізіологія	Соціальна психологія
валеологія	Реабілітаційна психологія

6. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

6.1. Метою викладання навчальної дисципліни є засвоєння змісту, структури і основних закономірностей спілкування як виду людської діяльності, формування в студентів комунікативних якостей.

6.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: ознайомлення з основними поняттями навчальної дисципліни «Психологія спілкування»; навчити володіти не лише теоретичними аспектами спілкування, але й прикладними, які необхідні в безпосередній практиці діяльності; формування знань міжособистісного спілкування; дослідження особливостей взаємозв'язків людини з різноманітними суб'єктами соціального середовища, навчити ефективно взаємодіяти в медичному середовищі.

7. КОМПЕТЕНТНОСТІ, ФОРМУВАННЮ ЯКИХ СПРИЯЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА:

Здатність розв'язувати типові та складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

7.1. Інтегральна:

здатність розв'язувати складні задачі і проблеми медичної психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

7.2. Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ЗК 8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність працювати в команді, мотивувати людей і рухатися до спільної мети.

ЗК 12. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

7.3. Фахові компетентності (ФК):

ФК 1. Здатність до збирання та критичного опрацювання, аналізу та узагальнення медичної та психологічної інформації з різних джерел.

ФК 6. Здатність до планування, організації та здійснення психологічного дослідження, використання валідного і надійного психодіагностичного інструментарію, аналізування та систематизації одержаних результатів, формулювання

ФК 8. Здатність до здійснення медико-психологічних інтервенцій.

ФК 10. Здатність надання медико-психологічної допомоги, в т.ч. екстренної при психоемоційному стресі, життєвих кризах, суїцидальних намірах тощо.

ФК 12. Здатність до практичного використання психологічного впливу та психотерапії.

ФК 14. Здатність до здійснення психоосвітньої роботи серед населення та медичних працівників.

ФК 15. Здатність до здійснення психологічної реабілітації населення.

8. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.

В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

8.1. Знати: основні категорії та поняття з психології спілкування; структуру спілкування; функцій спілкування; стилі спілкування, перцептивні механізми та ефекти

спілкування, поняття каузальної атрибуції, критерії успішного спілкування; поняття бар'єрів та труднощів спілкування; особливості «онлайн-спілкування», особливості взаємодії лікар-психолог – пацієнт.

8.2. Уміти: аналізувати механізми та особливості спілкування; досліджувати вікові особливості і важливість спілкування; визначати критерії ефективного (успішного) спілкування; аналізувати бар'єри та труднощі спілкування; досліджувати техніки, стратегії та правила конструктивного спілкування; визначати рівень конфліктності; володіти навичками пошуку стратегій подолання конфліктів; визначати особливості спілкування в групах і колективах; оцінювати переваг та недоліків онлайн-спілкування; структурувати і аналізувати процес взаємодії лікаря-психолога з різними групами пацієнтів.

8.3. Демонструвати:

знання основних понять психології спілкування; визначення структури спілкування; визначення функцій спілкування; визначення стилів спілкування; аналіз рівнів спілкування; дослідження вікових особливостей і потреби спілкування; аналіз механізмів соціальної перцепції; знання ефектів спілкування; дослідження труднощів та бар'єрів спілкування; дослідження причин виникнення та шляхи запобігання конфліктів; структурування і аналіз процесу взаємодії лікаря-психолога з різними групами пацієнтів.

9. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин (3 кредити ЄКТС) – 1 модуль «Психологія спілкування», який складається з двох змістових модулів.

9.1. Конкретні цілі вивчення модуля (змістових модулів).

Змістовий модуль 1. Спілкування як категорія психології

- визначення основних понять психології спілкування;
- визначення структури спілкування;
- визначення функцій спілкування;
- визначення стилів спілкування.
- аналіз рівнів спілкування.
- дослідження вікових особливостей і потреби спілкування;
- аналіз механізмів соціальної перцепції;
- визначення ефектів спілкування;
- визначення феномену каузальної атрибуції.

Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти психології спілкування

- поняття та критерії ефективного (успішного) спілкування;
- аналіз бар'єрів та труднощів спілкування;
- дослідження труднощів та бар'єрів спілкування;
- дослідження технік, стратегій та правил конструктивного спілкування;
- визначення рівня конфліктності;
- володіння навичками пошуку стратегій подолання конфліктів;
- знання особливостей спілкування в групах і колективах;
- оцінювання переваг та недоліків онлайн-спілкування;
- аналіз процесу взаємодії лікаря-психолога з різними групами пацієнтів.

9.2. Тематична структура модуля (змістових модулів).

Модуль 1. Психологія спілкування

Змістовий модуль 1. Спілкування як категорія психології

Тема 1. Теоретико-методологічні передумови дослідження спілкування

Спілкування як потреба існування людини. Визначення спілкування в соціально-психологічній літературі. Зв'язок поняття "спілкування" з "діяльністю". "Суб'єкт-об'єктні" та "суб'єкт-предметні" стосунки при спілкуванні. Рівні спілкування: "індивід-індивід",

"індивід-група", "група-соціум". Особистість в контексті спілкування. Взаємозв'язок особистості з соціумом. Соціальні відносини. Міжособистісні відносини. Суспільні відносини. Спілкування-взаємовплив. Спілкування-діяльність. Спілкування-обмін інформацією. Спілкування - сприймання людьми одне одного. Спілкування - міжособистісні відносини. Розвиток спілкування в онтогенезі. Головні рівні розвитку змісту потреби у спілкуванні дитини. Спілкування як основна потреба дитини. Психологічне підтвердження. Афіліація як потреба в спілкуванні. Соціальна підтримка. Самотність. Атракція. Емоційна ізоляція. Схожість установок.

Тема 2. Особливості структури, змісту та форм спілкування

Структура спілкування. Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна. Види спілкування: необхідне, бажане, нейтральне, небажане, міжособистісне, масове, монологічне, діалогічне, гуманістичне, довготривале, короткочасне, конфліктне. Засоби та форми спілкування. Засоби спілкування: вербальні та невербальні. Стратегії та тактики спілкування. Стратегії спілкування. Конкуренція, уникання, пристосування, співробітництво, компроміс. Тактики спілкування. Стили спілкування: авторитарний, демократичний, ліберальний.

Соціокультурні аспекти спілкування. Культура спілкування. Соціокультурна ситуація. Національно-психологічні особливості спілкування. Етноцентризм. Звичаї, обряди, приписи, віра, уявлення народу. Культура мовлення. Рівні культури. Совість, добро, обов'язок, честь. "Жіночі" та "чоловічі" культурні цінності. Спілкування на макрорівні та мікрорівні.

Тема 3. Вербальна та невербальна комунікація.

Сутність міжособистісної комунікації. Поняття комунікації. Специфіка міжособистісної комунікації. Поліфункціональність комунікації. Види та форми комунікації. Аксіальна та ретіальна комунікації. Масова організована комунікація. Комунікативний простір міжособистісних відносин. Суб'єкти комунікації. Спільна комунікативна дія. Зворотний зв'язок. Спільне інформаційне поле.

Психологічні особливості вербальної комунікації. Компоненти вербальної комунікації. Мистецтво висловлюватися. Слухання. Культура слухання. Рефлексивне слухання. Нерефлексивне слухання. Рефлексивні запитання. Критичне слухання. Емпатійне слухання. Мистецтво діалогу. Діалогічне спілкування. Розмовна мова, літературна мова. Штучні мови. Усна мова. Письмова мова. Мовлення і мислення.

Поняття невербальної комунікації. Оптико-кінетична, проксемічна, паралінгвістична та інші знакові системи. Паралінгвістична та екстралінгвістична характеристики мови. Тембр, дикція, тон, висота, швидкість, темп легучість, мелодійність мови. Проксеміка..

Тема 4. Візуальна психодіагностика.

Поняття візуальної психодіагностики. Фізіогноміка, френологія і графологія. Конституційна типологія особистості Кречмера. FAST — Facial Affect Scoring Technique (П. Екман). Особливості вияву емоцій людини через невербальне спілкування. Міміка обличчя. Візуальне спілкування. Кін, кінема, кіноформи. Значення жестів, дистанція між співрозмовниками. Жести-чужоземці. Значення звуків та запахів при спілкуванні. Поза людини, ніс, рот і голова. Розміщення учасників взаємодії за прямокутним столом. Спостереження як метод візуальної психодіагностики.

Тема 5. Особливості інтерактивної складової спілкування.

Поняття взаємодії (інтеракція), соціальна взаємодія. Взаємодія як контакт між людьми. Просторові контакти. Контакти зацікавленості. Мотив. Інтерес. Контакти обміну. Взаємодія як організація діяльності. Механізм соціальної взаємодії. Дослідження взаємодії в концепції "символічного інтеракціоналізму". Трансактний аналіз Е.Берна.

Взаємодія і міжособистісний вплив. Типи взаємодії. Кооперація. Співробітництво. Міжособистісний вплив. Стратегії впливу. Психологічний вплив. Особистісний вплив. Функціонально-рольовий вплив. Індивідуально-специфічний вплив. Комунікативний вплив. Види психологічного впливу: переконання, зараження, навіювання, наслідування, мода, чутки.

Форми поведінки людини у взаємодії. Деструктивні форми взаємодії: агресія, фрустраційні теорії агресії. Упередження. Обман. Егоїзм. Конфліктна взаємодія. Взаємодія на рівні дружби і любові. Альтруїстична поведінка у взаємодії.

Тема 6. Поняття соціальної перцепції, її механізми та ефекти.

Соціально-психологічні перцептивні механізми спілкування. Поняття соціальної перцепції. Об'єкт соціальної перцепції. Суб'єкт соціальної перцепції. Перцептивні механізми та ефекти: ідентифікація, емпатія, егоцентризм, рефлексія, стереотипізація. Ефекти соціальної перцепції: ефект ореолу, ефект пріоритету, ефекти новизни, ефект первинності, ефект поблажливості. Ефект ореолу або "галоефект". Ефект "первинності та "новизни". Три схеми формування першого враження про людину. Виникнення помилкових уявлень про перше враження про людину.

Механізми стереотипізації, ідентифікації, рефлексії. Загальні уявлення про стереотипізацію. Чотири функції стереотипів. Поняття "стереотипу очікування" або ототожнення себе з іншими. Механізм соціальної перцепції - рефлексія.

Каузальна атрибуція. Фундаментальна помилка каузальної атрибуції. Поняття атрибуції. Дослідження каузальної атрибуції. Умови, що спричиняють помилку каузальної атрибуції: «Неправдива згода», «Нерівні можливості», «Більша довіра взагалі до фактів, ніж до судження», «Легкість побудови хибних кореляцій».

Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти психології спілкування

Тема 7. Ефективне (успішне) спілкування

Основні правила ефективного висловлення та самовираження. Критерії ефективного спілкування. Контактність. Комунікативна сумісність. Адаптивність. Техніки, стратегії та правила конструктивного спілкування: виявлення поваги до інших, позиція "рівних", етикет у діловому спілкуванні, створення емоційного стану спілкування, вербалізація емоційного стану, "Техніка Франкліна". Стратегії уникнення конфліктів.

Тема 8. Бар'єри та труднощі спілкування.

Психологія та характеристики утрудненого спілкування. Труднощі та бар'єри спілкування. Відмінності труднощів та бар'єрів спілкування. Зовнішні і внутрішні «шуми» комунікації. Психологічно неоптимальне спілкування. Сором'язливість. Смуга відчуження. Комунікативні бар'єри: смисловий, логічний, фонетичний, семантичний, стилістичний. Фасцинація.

Тема 9. Психодіагностика рівня конфліктності. Психотренінг навичок подолання конфліктів.

Поняття конфлікту. Психологічні засади виникнення конфліктів. Стадії розвитку конфлікту. Сторони конфлікту. Об'єкт конфлікту. Деструктивний та конструктивний конфлікт. Особливості поведінки в конфліктній ситуації. Соціальні дилеми. Вирішення соціальних дилем. Психологічні засади керування конфліктом. Основні стилі поведінки при розв'язанні конфліктів: стиль ухилення, стиль пристосування, стиль компромісу. Маніпулятивний конфлікт. Актуалізаторський конфлікт.

Етапи подолання конфлікту. Рекомендації щодо подолання конфлікту. Структурні методи подолання конфлікту.

Психотренінг навичок подолання конфліктів.

Тема 10. Особливості спілкування в групах і колективах. Лідерство і керівництво.

Психологія групи. Спілкування та міжособистісні стосунки. Спілкування в групі. Поняття про групу. Види груп. Рівні розвитку групи. Групові процеси. Особистість і група. Конформність і конформізм. Схема структурної моделі міжособистісної комунікації. Поняття лідерства. Природа лідерства та його складові. Стилi лідерства. Розвиток лідерства. Формування системи лідерства.

Відмінності між керівництвом та лідерством. Здібності керівника. Керівник і підлеглий - зв'язок. Взаємовідносини керівника і підлеглого.

Тема 11. Сімейне та педагогічне спілкування.

Поняття та особливості сімейного та педагогічного спілкування. Соціальні фактори кризи сучасної сім'ї та проблеми оптимізації шлюбно-сімейних відносин. Функції сім'ї. Тенденції

розвитку сучасної сім'ї. поняття сім'ї; поняття комунікативної функції сім'ї; роль спілкування у вихованні; поняття конструктивного спілкування. Конфлікти в сім'ї і шляхи їх вирішення. Сімя і гендер.

Зміст педагогічного спілкування. Функції педагогічного спілкування. Поліфункціональність педагогічного спілкування. Взаємодія викладача і здобувача освіти. Професійно-педагогічні функції викладача

Тема 12. Спілкування у форматі «онлайн».

Спілкування онлайн та офлайн. Інтернет-етикет. Дзвінки та листи: особливості використання. Чатування та використання символів онлайн. Онлайн-конференції. Small talk під час онлайн-конференцій. Вебінари. Особливості онлайн-комунікації при дистанційній роботі. Переваги і недоліки офлайн-формату. Переваги і недоліки онлайн-формату. Лекція у записі. Особисті кордони у онлайн-форматі.

Особливості дистанційного навчання.

Тема 13. Медичне спілкування: поняття та особливості.

Поняття та особливості медичного спілкування. Етапи лікувальної діяльності. Поняття етики спілкування та деонтології. Рівність у спілкуванні медичного працівника та пацієнта. Принцип автономії пацієнта. Гідність і толерантність як принцип культури медичного спілкування. Терпіння, витривалість. Довіра і розуміння.

Ятрогенія. Значення паралінгвістичної та екстрасенсорної системи у спілкуванні з пацієнтом. Вміння лікаря-психолога застосовувати значення слова. Поняття ятрогенного захворювання. Причини, шляхи запобігання ятрогеній. Особливості першої зустрічі лікаря з пацієнтом. Психологічні аспекти виписування рецепта. Мистецтво збору анамнезу.

Тема 14. Особливості взаємодії лікаря-психолога з різними групами пацієнтів.

Морально – етичні та психологічні аспекти медичної діяльності лікарів. Лікар як особистість. Професійна придатність до медико-психологічної діяльності. Професійна деформація лікаря-психолога. Синдром емоційного вигорання у лікарів. Психологічні аспекти роботи лікарів різних спеціальностей.

Психологічні типи пацієнтів. Образ «ідеального пацієнта». Пацієнти-екстернали та пацієнти-інтернали. Клінічна класифікація типів пацієнтів та особливості професійної комунікації.

Тривожний пацієнт Демонстративний пацієнт. Депресивний пацієнт. Невротичний пацієнт.

10. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Аудиторні		СРС	Індивідуальна робота
Лекції	Практичні заняття				
1	2	3	4	5	6
Модуль 1. Психологія спілкування					
<i>Змістовий модуль 1. Спілкування як категорія психології</i>					
Тема 1. Теоретико-методологічні передумови дослідження спілкування	8	2	2	4	Підготовка огляду наукової літератури, повідомлення, есею або реферату, виконання творчого завдання
Тема 2. Особливості структури, змісту та форм спілкування.	2		2		
Тема 3. Вербальна та невербальна комунікація	10	2	2	6	
Тема 4. Візуальна психодіагностика	2		2		
Тема 5. Особливості інтерактивної складової спілкування.	10	2	2	6	
Тема 6. Поняття соціальної перцепції, її	2		2		

механізми та ефекти					
Разом за змістовим модулем 1	34	6	12	16	
<i>Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти психології спілкування</i>					
Тема 7. Ефективне (успішне) спілкування	12	2	2	4	Підготовка огляду наукової літератури, повідомлення, есею або реферату, виконання творчого завдання
Тема 8. Бар'єри та труднощі спілкування	6		2		
Тема 9. Психодіагностика рівня конфліктності. Психотренінг навичок подолання конфліктів	12		2	6	
Тема 10. Особливості спілкування в групах і колективах. Лідерство і керівництво	8		2	6	
Тема 11. Сімейне та педагогічне спілкування	10		2	6	
Тема 12. Спілкування у форматі «онлайн»			2	6	
Тема 13. Медичне спілкування: поняття та особливості		2	2	6	
Тема 14. Особливості взаємодії лікаря-психолога з різними групами пацієнтів			2		
Разом за змістовим модулем 2	48	4	16	34	
Підсумковий модульний контроль	2		2		
Всього	90	10	30	50	

11. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Спілкування як феномен психології. Основні характеристики спілкування.	2
2.	Комунікативний аспект спілкування.	2
3.	Перцептивне спілкування	2
4.	Загальна характеристика «деструктивного» та «ефективного» спілкування	2
5.	Особливості взаємодії лікаря-психолога та пацієнта	2
Всього:		10

12. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Теоретико-методологічні передумови дослідження спілкування	2
2.	Особливості структури, змісту та форм спілкування.	2
3.	Вербальна та невербальна комунікація	2
4.	Візуальна психодіагностика	2
5.	Особливості інтерактивної складової спілкування.	2
6.	Поняття соціальної перцепції, її механізми та ефекти	2
7.	Ефективне (успішне) спілкування	2
8.	Бар'єри та труднощі спілкування	2
9.	Психодіагностика рівня конфліктності. Психотренінг навичок подолання конфліктів	2
10.	Особливості спілкування в групах і колективах. Лідерство і керівництво	2
11.	Сімейне та педагогічне спілкування	2
12.	Спілкування у форматі «онлайн»	2

13.	Медичне спілкування: поняття та особливості	2
14.	Особливості взаємодії лікаря-психолога з різними групами пацієнтів	2
15.	Підсумковий модульний контроль	2
Всього:		30

13. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Спілкування як форма існування і виявлення людської сутності.	4
2.	Особливості опосередкованого спілкування з використанням сучасних засобів зв'язку	6
3.	Мова та мовлення у спілкуванні	6
4.	Техніки трансактного аналізу Е Берна	4
5.	Особливості спілкування в групах і колективах	6
6.	Значення рис характеру людини в спілкуванні	6
7.	Конфлікти в сім'ї і шляхи їх вирішення	6
8.	Педагогічне спілкування.	6
9.	Медична деонтологія.	6
Всього:		50

14. ПЕРЕЛІК ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

- Виступи на науковому студентському гуртку.
- Участь у наукових конференціях.
- Публікація тез доповідей та статей у наукових журналах, збірниках конференцій, наукових праць.
- Проведення соціально-психологічного дослідження рівня конфліктності особистості, групи.
- Написання есеїв, рефератів.

15. ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Спілкування як об'єкт міждисциплінарних досліджень.
2. Взаємодія, діалог, спілкування як універсальні категорії наукової картини світу.
3. Спілкування та комунікація.
4. Соціально-психологічний і психологічний підходи до спілкування.
5. Сутність і природа спілкування.
6. Функції спілкування.
7. Основні види спілкування.
8. Особистість і спілкування.
9. Спілкування і розвиток особистості.
10. Комунікативні якості особистості.
11. Методи дослідження спілкування.
12. Особливості функціонування комунікативного компоненту спілкування як обмін інформацією.
13. Перцептивний компонент як сприймання партнерами один одного.
14. Інтерактивний як організація взаємодії.
15. Діалог, основні позиції і ролі партнерів: соціальна, професійна, міжіндивідуальна, засоби спілкування.
16. Рівні спілкування та їхня характеристика.
17. Часова структура спілкування.
18. Сприймання і оцінка партнера і ситуації.
19. Соціальна перцепція.

20. Феномен каузальної атрибуції.
21. "Ефекти" сприйняття, ефекти ореолу, новизни і первинності, стереотипізації, проєкції, хибної розшифровки.
22. Візуальна психодіагностика.
23. Статеві і вікові індивідуально-психологічні відмінності спілкування.
24. Виявлення цінностей і цілей, мотивів, прагнень і інтересів партнера.
25. Невербальне спілкування, міжособистісний простір, візуальний контакт, інтонація і тембр голосу, хода, постава, пози, міміка, мова жестів.
26. Слухання як активний процес та його види.
27. Причини викривлення інформації.
28. Нереклексивне слухання: мінімізація відповідей.
29. Рефлексійне слухання: з'ясування, перефразування, резюмування, емпатія у спілкуванні.
30. Ідентифікація і рефлексія як механізми взаєморозуміння. Конгруентність і самоактуалізація особистості.
31. Самоствердження і самоактуалізація в спілкуванні.
32. Емоційна експресія і самовираження. Причини порушень емоційної експресії.
33. Способи вираження емоційних станів в спілкуванні.
34. Структура і зміст "Я - висловлювання".
35. Правила конструктивної критики. Цілі критики. Предмет критики.
36. Способи емоційних реакцій.
37. Прийоми ораторського мистецтва. Підготовка промови: структура, мета, ідея. Аналіз ситуації і аудиторії.
38. Засоби та прийоми привертання уваги .
39. Засоби впливу і прийоми переконання.
40. Зовнішність, жести, голос, артистизм оратора.
41. Адекватні форми передачі інформації.
42. Стил, культура і художній зміст та форма мовлення. Мовленнєвий етикет.
43. Сутність і структура діалогічного спілкування. Види діалогу.
44. Питання. Основні види питань: закриті, відкриті, риторичні, переломні, рефлексивні.
45. Методи аргументації.
46. Організація і проведення дискусій.
47. Мистецтво компліменту.
48. Психологічна допомога і розвиток особистості партнера.
49. Механізми творчого спілкування.
50. Прийоми і правила ефективного спілкування.
51. Емоційний контакт.
52. Соціальні і невербальні фактори атракції.
53. Демонстрація симпатії і довіри.
54. Формування атракції та комунікативних умінь.
55. Мистецтво полеміки.
56. Принципи і правила переконання у суперечці. Застосування формально-логічних законів у суперечці.
57. Види логічних помилок.
58. Сутність та природа міжособистісного конфлікту.
59. Структура конфлікту. Основні види конфлікту. Міжособистісні конфлікти.
60. Конфлікти в медичних колективах. Конфлікт очікувань.
61. Емоційні конфлікти. Примітивні міжособистісні реакції.
62. Конфліктна особистість та акцентуації характеру.
63. Проблема психофізіологічної сумісності.
64. Методи запобігання конфлікту.
65. Стратегія і стил поведінки в конфліктній ситуації.
66. Методи та прийоми творчого розв'язання конфлікту.
67. Культура спілкування як засіб запобігання конфліктів та розвитку міжособистісних стосунків.

68. Основні правила ввічливості.
69. Спілкування по телефону. Помилки телефонного спілкування. Раціональне використання спілкування по телефону. Прийоми ефективного телефонного спілкування. Культура спілкування по телефону.
70. Сутність і особливості педагогічного спілкування.
71. Культура педагогічного спілкування. Комунікативні якості педагога.
72. Формування комунікативних якостей школярів (студентів).
73. Стилї і моделі педагогічного спілкування. Особливості стилів.
74. Види словесних впливів на учнів.
75. Спілкування у навчальному процесі.
76. Спілкування під час позакласної роботи.
77. Спілкування з батьками учнів.
78. Спілкування в педагогічному колективі.
79. Сутність і основні характеристики медичного спілкування.
80. Спілкування в умовах клініки. Мета, суб'єкт, об'єкт і структура медичного спілкування.
81. Гуманістична і особистісна спрямованість лікаря.
82. Основні функції спілкування лікаря –психолога.
83. Комунікативні якості лікаря-психолога.
84. Стилї і моделі медичного спілкування.
85. Емпатія та рефлексія в медичному спілкуванні.
86. Діагностика невербальних проявів пацієнтів.
87. Врахування вікових, гендерних та індивідуально-психологічних особливостей пацієнтів.
88. Види словесних психотерапевтичних впливів на пацієнта.
89. Невербальні засоби впливу на пацієнта.
90. Особливості спілкування в медичному колективі. Культура медичного спілкування.

16. ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ТА РОБІТ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Об'єктивно, на наукових засадах, визначати основні закономірності спілкування;
2. Вміти відстоювати власну позицію;
3. Вміти обґрунтувати місце та роль педагогічного та управлінського спілкування;
4. Вміти адекватно сприймати співрозмовника і впливати на нього;
5. Вміти проводити продуктивні дискусії, ділові бесіди і наради;
6. Вміти творчо розв'язувати міжособистісні конфлікти;
7. Вміти здійснювати психотерапевтичні вербальні та невербальні впливи на співрозмовника та пацієнта;
8. Оволодіти основними правилами і прийомами діалогічного спілкування;
9. Вміти створювати сприятливий клімат у медичному колективі;
10. Володіти методикою дослідження міжособистісної взаємодії та комунікативних здібностей.

17. МЕТОДИ ТА ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ

У процесі вивчення психології спілкування застосовуються наступні форми і методи контролю:

Початковий – здійснюється під час проведення бесід, практичних занять і включає в себе перевірку знань теоретичного матеріалу, який набуто в середній школі та набувається студентами в процесі вивчення інших дисциплін (анатомії, фізіології, біології, психології спілкування, педагогіки тощо), що проводиться методом анкетування, фронтального усного опитування тощо.

Поточний – здійснюється на практичних заняттях. За змістом він включає два аспекти: якість засвоєння матеріалу, який охоплюється темою заняття та активну участь студента в роботі. Крім того, включає написання контрольних робіт, тестування, диктанти тощо. Поточний контроль на заняттях проводиться з метою виявлення готовності студентів до занять у таких формах:

- вибіркове усне опитування перед початком занять;
- фронтальне стандартизоване опитування за картками, тестами впродовж 5-10 хв.;
- фронтальна перевірка готовності студентів до заняття;
- письмові відповіді на окремі запитання практичного заняття;
- письмова (до 20 хв.) контрольна робота.

Проміжний – здійснюється на практичних заняттях і має дві цільові функції: перевірку засвоєння студентами основних положень лекцій, які читаються з курсу, і стимулювання поглибленого вивчення програмного матеріалу. Проводиться методом написання самостійних та контрольних робіт, складання кросвордів, проблемних таблиць тощо.

Підсумковий модульний контроль – здійснюється у формі усного опитування студентів з питань, які визначені у робочій навчальній програмі з навчальної дисципліни, а також у формі тестових завдань після закінчення вивчення всього курсу «Психологія спілкування». Оцінювання здійснюється відповідно до регламенту проведення контролю та критеріїв оцінювання.

18. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА З ДИСЦИПЛІНИ

Підсумковий модульний контроль (ПМК) засвоєння модуля з психології спілкування проводиться на останньому практичному занятті після завершення змістових модулів 1, 2.

Оцінка за модуль визначається на підставі суми оцінок поточної навчальної діяльності (у балах) та оцінки підсумкового модульного контролю (ПМК) (у балах), яка виставляється при оцінюванні теоретичних знань та практичних навичок відповідно до переліків, визначених програмою дисципліни.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати під час вивчення кожного модуля, становить 200, у тому числі:

- за поточну навчальну діяльність - 120 балів;
- за результатами підсумкового модульного контролю - 80 балів.

Таким чином, частки результатів оцінювання поточної навчальної діяльності і підсумкового модульного контролю становлять відповідно 60% та 40%.

Оцінювання поточної навчальної діяльності

Під час оцінювання засвоєння кожної теми модуля студенту виставляються оцінки за 4-бальною (традиційною) шкалою та за 200-бальною шкалою з використанням прийнятих та затверджених критеріїв оцінювання. При цьому враховуються усі види робіт, передбачені методичною розробкою для вивчення теми. Студент повинен отримати *оцінку з кожної теми*. Виставлені за традиційною шкалою оцінки конвертуються у бали залежно від кількості тем у модулі.

Вага кожної теми у межах одного модуля в балах є однаковою, але може бути різною для різних модулів однієї дисципліни і визначатися кількістю тем у модулі.

Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Підсумковий бал за поточну діяльність визнається як арифметична сума балів за кожне заняття та за індивідуальну роботу.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну діяльність під час вивчення модуля, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «5», на кількість тем у модулі (остання тема – підсумковий модульний контроль не враховується) з додаванням балів за індивідуальне завдання студента, *але не більше 120 балів*.

Мінімальна кількість балів за модуль, яку повинен набрати студент при його вивченні для допуску до підсумкового модульного контролю, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «3», на кількість тем у модулі, які вивчалися на практичних заняттях.

Оцінювання індивідуальних завдань студента

Бали за індивідуальні завдання нараховуються студентові лише за умов успішного їх виконання та захисту.

Кількість балів, яка нараховується за різні види індивідуальних завдань, залежить від їхнього обсягу та значимості, але не більше 8 балів. Вони додаються до суми балів, набраних студентом на заняттях під час поточної навчальної діяльності. *В жодному разі загальна сума балів за поточну навчальну діяльність не може перевищувати 120 балів.*

Оцінювання самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів, яка передбачена темою заняття поряд із аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, перевіряється під час підсумкового модульного контролю.

19. СХЕМА НАРАХУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Підсумковий контроль засвоєння модуля проводиться на 15-му контрольному занятті після завершення змістових модулів. Максимальна кількість балів модульного підсумкового контролю становить 80. Модуль вважається зарахований, якщо студент набрав 50 і більше балів. Підсумковий модульний контроль проводиться шляхом виконання тестових завдань. Кожному студенту пропонується для 1-го модуля 40 тестів, на які правильна відповідь оцінюються в 2 бали.

Оцінка з дисципліни виставляється з урахуванням оцінок поточного контролю та підсумкових оцінок. Максимальна кількість балів в процесі вивчення модуля – 200, враховуючи поточну навчальну діяльність – 120 балів, за результатами підсумкового модульного контролю – 80 балів.

При засвоєнні кожної теми модуля за поточну навчальну діяльність студента виставляються оцінки за 4-ри бальною (традиційною) шкалою, які потім конвертуються в бали, залежно від кількості тем у модулі, таким чином:

Розподіл балів за поточну діяльність

Номер модуля/кількість навчальних годин/кількість кредитів ECTS	Кількість змістових модулів, їх номери	Кількість практичних занять	Конвертація у бали традиційних оцінок					Мінімальна кількість балів за виконання індивідуального завдання	Мінімальна кількість балів за поточну навчальну діяльність
			Традиційні оцінки						
			«5»	«4»	«3»	«2»			
Модуль 1 90/3	1-2 (№ 1-2)	14	8	7	5	0	8	70	

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні модуля, вираховується шляхом укладання кількості балів, що відповідають оцінці «відмінно» на кожному занятті з додаванням балів за індивідуальне завдання: **120=14 x 8+8 (ICPC).**

Мінімальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні модуля, вираховується шляхом укладання кількості балів, що відповідають оцінці «задовільно» на кожному занятті з додаванням балів за індивідуальне завдання: **70=14 x 5 (без ICPC).**

Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення усіх тем модуля на останньому практичному занятті з модуля.

До підсумкового модульного контролю допускаються студенти, які відвідали усі передбачені навчальною програмою з дисципліни аудиторні навчальні заняття та одержали на них позитивні оцінки («5», «4», «3»), а також при вивченні модуля набрали кількість балів, не меншу за мінімальну.

Студенту, який з поважних чи без поважних причин мав пропуски навчальних занять, дозволяється відпрацювати академічну заборгованість до певного визначеного терміну.

Форми проведення підсумкового модульного контролю мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент під час складання підсумкового модульного контролю, становить 80.

Підсумковий модульний контроль вважається зарахованим, якщо студент набрав **не менше 50 балів**.

Оцінювання модуля та дисципліни

Оцінка за модуль визначається як сума підсумкового балу за поточну навчальну діяльність та балу за підсумковий модульний контроль і відображається за 200-бальною шкалою. Оцінка з дисципліни виставляється лише студентам, яким зараховані усі модулі з дисципліни.

20. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

20.1. Базова

1. Губенко І. Я., Карнацька О. С., Шевченко О. Т. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування: підруч. для студ. мед. уч-щ, коледжів, акад. та ін-тів медсестринства. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Медицина, 2018. 312 с.
2. Засєкіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. посіб. для студ. мед. уч-щ, коледжів, акад. та ін-тів медсестринства. 2-е вид. Київ: Медицина, 2018. 216 с.
3. Тимофієва М. П., Борисюк А. С., Павлюк О. І. Психологія спілкування: навч.-метод. посіб. для студ. ВМЗО України М-во освіти та науки України, М-во охорони здоров'я України, ВДНЗ України "Буковин. держ. мед. ун-т". Чернівці: БДМУ, 2019. 99 с.
4. Шутак Л. Б., Навчук Г. В. Культура усного спілкування медичного працівника: навч. посіб. для студ. ВМНЗ III-IV р. а. М-во охорони здоров'я України, Буковин. держ. мед. ун-т. Чернівці: [б. и.], 2014. 175 с.
5. Шутак Л. Б., Ткач А. В., Навчук Г. В. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання: навч. посіб. для студ. ВНЗ I-IV р. а. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Буковин. держ. мед. ун-т. Чернівці: [б. и.], 2012. 181 с.

20.2. Допоміжна

1. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури, 2005. 456 с.
2. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода. К.: Наукова думка, 1996. – 190 с.
3. Герасіна Л. М., Панов М. І., Осіпова Н. П. Конфліктологія: Підручник. Харків: Право, 2002. 256 с.
4. Крижанекая Ю. С., Третьяков В. П. Грамматика общения. Л.: Изд-во Лен. ун-та, 1990. 208 с.
5. Крысько В. Г. Социальная психология: словарь-справочник. Минск: Харвест, 2004. 688 с.
6. Левчук Л. Т. Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика. К.: Либідь, 2002. 255 с.
7. Ложкин Г. В., Пovyакель Н. И. Практическая психология конфликта: Учебное пособие. К.: МАУП, 2000. 256 с.
8. Максименко, С. Д. Загальна психологія: Вид. 2-е перероб. та доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 271 с.
9. Мацко Л. А., Прищак М. Д., Первушина Т. В. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисципліни "Основи психології та педагогіки". Вінниця: ВНТУ, 2006. 56 с.
10. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. К.: Центр навч. літератури, 2005. 624 с.
11. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. К.: Изд-во «Льбидь», 1990. 192 с.
12. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: Либідь, 2004. 574 с.
13. Осіпова А. А. Манипуляції в общении и их нейтрализация: умей сказать "нет!". Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 220 с.

14. Киричук О. В., Роменць В. А. Основи психології: Підручник. К.: Либідь, 2002. 632 с.
15. Пиз А. Язык телодвижений: Как читать мысли других по их жестам. СПб.: Изд. дом Рутенберг, 2000. 272 с.
16. Сельченко К. В. Прикладная конфликтология: Хрестоматия. Минск: Харвест, 1999. 624 с.
17. Трофімов Ю. Л. Психологія: Підручник К.: Либідь, 2001. 560 с.
18. Русинка І. І. Психологія: Навчальний посібник. К.: Знання, 2007. 367 с.
19. Скотт Д. Конфликты: пути их преодоления. К.: Внешторгиздат. 1991. 192 с.
20. Сопер П. Основы искусства речи. М.: Прогресс, 1992. 414 с.
21. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури, 2005. 335 с.
22. Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія: Навчальний посібник. К.: Наукова думка, 2000. 192 с.
23. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2004. 182 с.
24. Безруких М. Я и другие или правила поведения для всех. М.: Политиздат, 1991. 317 с.
25. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. Санкт-Петербург: Лениздат, 1992. 400 с.
26. Блага К., Шебек М. Я - твой ученик, ты - мой учитель. М.: Просвещение, 1991. 142 с.
27. Войскунский А. Я говорю, мы говорим. М.: Знание, 1990. 240 с.
28. Галигузова Л. Н. Ступени общения: от года до семи лет. – М.: Просвещение, 1992. 143 с.
29. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Как завоевывать друзей. – Минск: Польша, 1990. 670 с. С. 262-438.
30. Тимофієва М. П. Психологічні аспекти розвитку комунікативної компетентності сімейного лікаря: Монографія. Чернівці: Книги – ХХІ, 2009. 272 с.
31. Шостром Э. Анти-Карнеги. Минск: Попурри, 1996. 398 с.

20.3. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Сервер дистанційного навчання БДМУ – (moodle.bsmu.edu.ua)
2. Сайт Буковинського державного медичного університету - (www.bsmu.edu.ua)
3. Сайт кафедри психології та соціології БДМУ – (psychology.bsmu.edu.ua)
4. Філоненко М.М. Психологія спілкування: навч. підручник. – К.: «Центр навчальної літератури», 2010. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.lib.nau.edu.ua/booksfor nau/2008/Psiholog_spilk-Filonenko.pdf

21. УКЛАДАЧ ДОВІДНИКА ДЛЯ СТУДЕНТА (СИЛАБУСУ)

Осипенко Вікторія Анатоліївна – викладач кафедри психології та філософії, кандидат психологічних наук.

Тимофієва Марина Пилипівна – доцент кафедри психології та філософії, кандидат психологічних наук.